

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2026.3.124>

УДК 336

О. В. Тригуб,

к. е. н, доцент кафедри страхування, банківської справи та ризик-менеджменту, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7974-769X>

Л. І. Зябрев,

*старший викладач кафедри зв'язків із громадськістю,
Національний університет «Києво-Могилянська академія»*

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-2921-6948>

ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ У РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ В УКРАЇНІ

О. Trygub,

*PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Insurance, Banking
and Risk Management, Taras Shevchenko National University of Kyiv*

L. Zyabrev,

*Senior Lecturer of the Department of Public Relations,
National University "Kyiv-Mohyla Academy"*

CREATING AND IMPLEMENTING A SYSTEMIC APPROACH TO THE DEVELOPMENT OF FINANCIAL LITERACY IN UKRAINE

У статті досліджено питання розвитку фінансової грамотності в Україні на основі системного підходу. Показано, що поточна державна політика з підвищення фінансової обізнаності населення відповідає найкращим міжнародним практикам, зокрема Рекомендаціям Ради Організації економічного співробітництва та розвитку з фінансової грамотності. Встановлено, що в Україні рамковим документом з реалізації державної політики у цій сфері є Національна стратегія розвитку фінансової грамотності до 2030 року, що містить деталізовану дорожню карту із заходами, спрямованими на досягнення п'яти стратегічних цілей та підвищення фінансової обізнаності чотирьох цільових груп (дітей та молоді, дорослого населення, підприємців-початків та освітян). З'ясовано, що рівень фінансової грамотності населення України є низьким, зокрема нижчим за рекомендований ОЕСР мінімум. Систематизовані основні види навчальних матеріалів, просвітницьких заходів та каналів комунікації у розрізі підвищення фінансової грамотності різних цільових груп. Встановлено, що найбільше покриття цільових груп освітніми ініціативами забезпечує проведення освітніх та інформаційних кампаній, а також запровадження обов'язкового вивчення основ управління особистими фінансами в закладах шкільної освіти. Виявлена необхідність дослідження ефективності освітніх ініціатив та навчальних програм з підвищення фінансової грамотності різних цільових груп задля актуалізації їх змістового наповнення та забезпечення максимальної відповідності потребам цільових груп.

The article provides a comprehensive analysis of the development of financial literacy in Ukraine through the application of a systemic and interdisciplinary methodological framework. The study substantiates that contemporary state policy in the sphere of financial awareness enhancement is conceptually aligned with globally recognized standards of financial education governance, particularly the OECD Council Recommendations on Financial

Literacy (OECD/LEGAL/0461), which serve as a benchmark for the formulation of national strategies in many countries. It is demonstrated that the National Strategy for the Development of Financial Literacy of Ukraine until 2030 functions as the foundational policy document that structures institutional responsibilities, delineates priority areas of intervention, and outlines an operational roadmap aimed at achieving five strategic objectives. These objectives encompass the improvement of financial competencies among four key societal groups: children and youth, adults, early-stage entrepreneurs, and educators.

The research identifies persistently low levels of financial literacy within the Ukrainian population, with empirical assessments indicating an outcome significantly below the minimum threshold recommended by the OECD for ensuring financial resilience and informed economic decision-making. The study systematizes diverse categories of educational resources, communication channels, and awareness-raising instruments currently employed to strengthen financial literacy across target groups. Particular emphasis is placed on the efficacy and broad outreach potential of nationwide educational and informational campaigns, alongside the institutionalization of compulsory financial education in general secondary schools as a mechanism for long-term capacity building.

Furthermore, the article highlights the critical necessity of evaluating the effectiveness, adaptability, and methodological soundness of existing financial literacy programs. Regular assessment is identified as essential for updating educational content, ensuring its relevance to dynamic socioeconomic conditions, and achieving maximal alignment with the differentiated needs of various population segments. The study underscores that evidence-based policy refinement constitutes a prerequisite for fostering a financially informed society capable of navigating increasingly complex economic environments.

Ключові слова: фінансова грамотність, фінансова освіта, добробут, фінансова інклюзія, національна стратегія розвитку фінансової грамотності, освітня кампанія, інформаційна кампанія, канали комунікації.

Keywords: *financial literacy, financial education, wellbeing, financial inclusion, national financial literacy strategy, awareness campaign, information campaign, communication channels.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Фінансова грамотність належить до переліку критично важливих знань та навичок, що безпосередньо впливає на фінансову інклюзію, фінансову стійкість та фінансовий добробут населення. В умовах повномасштабна війна важливість фінансової грамотності лише зростає. Вміння ухвалювати виважені рішення щодо управління особистими фінансами та щодо фінансового стану родини, ефективного використання фінансових послуг та захисту від фінансового шахрайства може сприяти зменшенню негативного впливу, якого зазнають українці через війну і пов'язані з нею виклики екстремальної невизначеності у багатьох сферах життя, включаючи фінансову.

Мільйони українців вимушені були залишити свої домівки і переїхати або у безпечніші регіони в межах країни, або за кордон, що призвело до суттєвого погіршення майнового стану багатьох з них. Проблеми із пошуком роботи на новому місці, додаткових витрат на оренду чи придбання житла, негативно позначаються на загальній фінансовій стійкості населення. Для того, щоб розумно використати наявні фінансові ресурси українцям необхідні чіткі знання про принципи заощадження, розуміння напрямів використання фінансових інструментів задля підвищення ефективності управління особистими фінансами. Проте цим питанням, як правило, не приділялося достатньої уваги, зокрема під час навчання в школі, і тому багатьом бракує фінансових знань та навичок, що негативно відбивається на рівні їх добробуту.

Належний рівень фінансової грамотності дозволяє захиститися від фінансових помилок, краще управляти особистим бюджетом, організувати процес накопичення “фінансової подушки” на випадок форс-мажорних подій. Наявність значної кількості фінансово грамотних громадян позитивно впливатиме на економічну стабільність усього суспільства. Виважені фінансові рішення, розвиток підприємництва є важливими чинниками покращення рівня добробуту місцевих громад. Це набуватиме ще більшої ваги в період майбутньої повоєнної відбудови, економічного зростання країни, а також трансформації національної економіки на шляху набуття Україною членства в Європейському Союзі.

Саме тому, як показує іноземний досвід, державні установи, залучені до процесу покращення фінансової грамотності населення, задля максимізації ефекту від реалізації державної політики повинні об’єднувати, скоординувати свої зусилля та вибудовувати системний підхід до вирішення проблеми низького рівня фінансової грамотності. При чому освітніми ініціативами з фінансової грамотності необхідно охоплювати найширший перелік цільових аудиторій за віком, місцем проживання, рівнем освіти, родом діяльності тощо.

Розуміння того, як забезпечити системний підхід у розвитку фінансової грамотності в Україні, є важливим в контексті поглиблення фінансової інклюзії, зростання добробуту, сприяння економічному розвитку громад та економіки країни в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням особливостей розвитку фінансової грамотності різних вікових груп населення займалися такі зарубіжні вчені як Ансар С. [1], Клаппер Л. [1], Лусарді А. [4; 5], Мессі Ф.-А. [4], Мітчелл О. С. [5], Сінгер Д. [1], Фрісанчо В. [2]. Серед українських вчених проблематику впливу фінансової грамотності на економіку досліджували Смовженко Т. С. та Кузнєцова А. Я. [24], взаємозв’язок між фінансовою грамотністю та особливостями здійснення домогосподарствами заощаджень та інвестицій аналізували

Кізіма Т., Маслій В. та Охотницький М. [10], питання розвитку цифрової фінансової грамотності вивчали Приказюк Н. та Ходаківська Ю. [14].

Попри наявність значної кількості досліджень щодо розвитку фінансової грамотності населення окремої уваги потребує вивчення питання реалізації системного підходу на державному рівні та знаходження оптимальних інструментів для підвищення фінансової обізнаності різних цільових груп.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – дослідити інструменти підвищення фінансової обізнаності населення, з'ясувати їх переваги та недоліки, досвід використання для різних цільових груп.

Виклад основного матеріалу дослідження. У міжнародній практиці під фінансовою грамотністю прийнято розуміти комплекс знань, вмінь, навичок, ставлення та поведінки людини, потрібних для ухвалення обґрунтованих фінансових рішень і для досягнення в результаті особистого фінансового добробуту [6]. Це визначення, якого дотримується Організація економічного співробітництва та розвитку (далі – ОЕСР), яка є координатором розвитку фінансової грамотності на міжнародному рівні, та всі країни-члени Міжнародної мережі фінансової освіти ОЕСР (далі – ММФО ОЕСР).

ММФО ОЕСР об'єднує установи різних країн, що відповідають за формування та реалізацію державної політики, спрямованої на підвищення фінансової обізнаності та фінансової інклюзії на національному рівні. З 2018 року Україна в особі Національного банку України (далі НБУ) є повним членом цієї міжнародної спільноти, що дозволяє впроваджувати в нашої країні найкращі міжнародні практики з підвищення фінансової обізнаності населення, а також поширювати досвід України серед інших країн.

У 2020 році Рада ОЕСР затвердила Рекомендації з розвитку фінансової грамотності (OECD/LEGAL/0461) [6]. Цей документ є путівником для кожної країни, що хоче запровадити на національному рівні системний,

скоординований підхід у розвитку фінансової грамотності. Зокрема, Рекомендації Ради ОЕСР містять наступні обов'язкові кроки:

1. Розробити та впровадити національну стратегію розвитку фінансової грамотності.

2. Базувати свою стратегію з фінансової грамотності на відповідних фактах та аналізі, зібраних та проведеному до прийняття національної стратегії з метою визначення її пріоритетів та стратегічних цілей.

3. Створити механізми координації та управління процесом реалізації національної стратегії фінансової грамотності.

4. Розробити та періодично переглядати дорожню карту реалізації національної стратегії фінансової грамотності.

5. Визначати відповідні цільові аудиторії та працювати з ними шляхом реалізації освітніх ініціатив, зважаючи на можливі культурні, релігійні та соціально-економічні відмінності, що можуть впливати на фінансову грамотність та добробут таких аудиторій.

6. Враховувати важливість навичок фінансової грамотності для нинішнього та майбутніх поколінь молоді, щоб допомогти їм впоратися з фінансовими викликами.

7. Враховувати потреби інших специфічних цільових груп, зокрема: жінок, мікро- та малих підприємців, мігрантів та біженців, старших поколінь, інших вразливих груп.

8. Розробляти програми фінансової грамотності для підтримки прийняття рішень щодо заощаджень, інвестицій, виходу на пенсію та пенсійного забезпечення, кредитів та уникнення надмірної заборгованості, страхування.

9. Для забезпечення ефективної реалізації програм із підвищення фінансової грамотності використовувати різноманітні канали та засоби комунікації для належного та ефективного охоплення широкої аудиторії, зокрема вразливих груп.

10. Оцінювати вплив та ефективність освітніх програм, сприяти тому, щоб зміст програм був адаптований до потреб учнів, відповідав тенденціям розвитку фінансового ринку, а методи навчання були ефективними.

Отже, згідно Рекомендацій Ради ОЕСР [6] вирішення проблеми підвищення фінансової грамотності на державному рівні потребує об'єднання зусиль багатьох зацікавлених сторін та використання комплексного, скоординованого підходу, зокрема шляхом розроблення та реалізації спеціального документа – національної стратегії розвитку фінансової грамотності.

Стратегія розвитку фінансової грамотності – документ, що визначає довгострокову візію, принципи, ключові напрями докладання зусиль – стратегічні цілі, шляхи їх досягнення з урахуванням потенційних викликів і бар'єрів, а також цільові індикатори, основні завдання й заходи державної політики з підвищення фінансової грамотності населення [12, с. 38]. Станом на кінець 2024 року такий документ розробили та реалізують понад 80 країн.

В Україні також є подібний документ – це Національна стратегія розвитку фінансової грамотності України до 2030 року (далі – НСРФГ) [13]. НСРФГ розроблено в межах міжвідомчої робочої групи, до якої увійшли Національний банк України, Міністерство освіти і науки України, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (далі – ФГВФО), Національна комісія з цінних паперів і фондового ринку (далі – НКЦПФР), Міністерство економіки України, Міністерство цифрової трансформації України та Державна установа “Офіс з розвитку підприємництва та експорту” (далі – ОРПЕ). Документ схвалено у березні 2024 року.

Загалом формування в Україні системного підходу до розвитку фінансової грамотності населення розпочалось у 2015 році, коли вперше на державному рівні (у Комплексній програмі розвитку фінансового сектору України до 2020 року) з'явилося завдання з розроблення стратегії фінансової грамотності (табл. 1).

Таблиця 1. Формування на державного рівні системного підходу до розвитку фінансової грамотності в Україні

Рік	Назва документу	Характеристика
2015	Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року, напрям С “Захист прав споживачів фінансових послуг та інвесторів”, ініціатива С.1 “Підвищити рівень фінансової грамотності, культури та інклюзії населення”, захід (і) “Розробити національну стратегію підвищення рівня фінансової грамотності”	Вперше закріплено на державному рівні завдання з розроблення стратегії фінансової грамотності
2019	Стратегія фінансової грамотності 1.0	Презентовано учасникам фінансового ринку інституційне бачення Національного банку стратегії фінансової грамотності
2020	Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року (припинена у 2023 році), напрям III “Фінансова інклюзія”, стратегічна ціль 3 “Підвищення рівня фінансової грамотності населення”, захід 3.3.1 “Проведення інформаційно-освітніх заходів для різних цільових аудиторій”	Об’єднано зусилля з розвитку фінансової грамотності декількох державних установ шляхом планування виконання спільного завдання
2023	Стратегія Національного банку України “Фінансова фортеця”, стратегічна ціль 3 “Фінансова система працює на відновлення країни та інтегрується до ЄС”, ініціатива 3.5 “Фінансово грамотне населення та підприємці”, захід 3.5.1 “Затвердження Національної стратегії розвитку фінансової грамотності”	Закріплено завдання з розроблення стратегії фінансової грамотності як міжвідомчого документа, що повинен об’єднати зусилля багатьох сторін
2023	Стратегія розвитку фінансового сектору України, стратегічна ціль 3 “Фінансова система працює на відновлення країни та інтегрується до ЄС”, ініціатива 3.5 “Відповідальний та інклюзивний фінансовий ринок”, захід 3.5.7 “Розвиток фінансової грамотності населення та підприємців”	Об’єднано зусилля з розвитку фінансової грамотності декількох державних установ шляхом планування виконання спільного завдання
2024	Національна стратегія розвитку фінансової грамотності до 2030 року	Затверджено міжвідомчу стратегію фінансової грамотності, що об’єднала зусилля з розвитку фінансової грамотності семи державних установ

Джерела: сформовано на основі [8; 11; 12; 26; 27; 28].

Чинна НСРФГ підготовлено на основі попередньої Стратегії розвитку фінансової грамотності (інституційний варіант), яку розробив та реалізовував НБУ у 2019-2023 роках. Завдання з розроблення та затвердження НСРФГ було передбачено в інституційній Стратегії Національного банку України

“Фінансова фортеця” [26], а також в Стратегії розвитку фінансового сектору України [28].

Розробленню НСРФГ передувало проведення дослідження рівня фінансової грамотності населення України. У 2018 та 2021 роках НБУ у співпраці з Проектом USAID “Трансформація фінансового сектору” організували два загальнонаціональних дослідження фінансової грамотності, фінансової інклюзії та фінансового добробуту дорослого населення України [29; 30]. Під час проведення цих досліджень в Україні використовувалась методикою ММФО ОЕСР. Це дозволило порівняти результати України з результатами інших країн [7] (рис. 1).

Рис. 1. Індекс фінансової грамотності, бали

Джерело: Сформовано за даними [7; 29]

Як видно на рис. 1, рівень фінансової грамотності населення України – достатньо низький. Так, у 2021 році середній бал фінансової грамотності в Україні серед дорослих становив 12,3 балів з 21, або 58 балів зі 100 за поточною методикою ММФО ОЕСР [29], що нижче показника 2023 року для країн ОЕСР (63 зі 100) [7]. Бал фінансової грамотності в Україні у 2021 році трохи покращився у порівнянні з результатом 2018 року, коли він був 11,6 балів з 21, або 55 балів зі 100 згідно оновленої методики ММФО ОЕСР [29].

Найнижчі показники спостерігалися серед молоді 18–24 років (54 бали зі 100) та осіб 60–79 років (55 балів зі 100 у 2021 році) [29].

Оцінювання фінансової грамотності населення України здійснювалось з розбивкою на три компоненти (субіндекси): фінансові знання, поведінка та ставлення. Отримано наступні результати:

- середній бал фінансових знань в Україні у 2021 році склав 61 бал зі 100, що є нижчим за середній бал за вибіркою країн ОЕСР у 2023 році (67 балів зі 100);

- фінансова поведінка: Україна набрала 61 бал зі 100 у 2021 році, що близько до середнього показника за вибіркою країн, що брали участь в дослідженні ОЕСР (62 бали) у 2023 році;

- фінансове ставлення: у 2021 році середній бал в Україні становив 50 балів зі 100, що нижче показника за вибіркою країн ОЕСР у 2023 році (58 балів) [7; 29].

Загальний показник фінансової грамотності українських жінок суттєво не відрізняється від показника українських чоловіків (12,2 проти 12,3 балів з 21 відповідно) [29]. Жінки краще розуміються за чоловіків в таких фінансових темах, як банківські послуги, податки. Водночас жінки менш обізнані за чоловіків в питаннях щодо курсу валют, кредитів, заощаджень, інвестицій, організації власного бізнесу [13].

Реалізація НСРФГ передбачає досягнення п'яти стратегічних цілей, що деталізуються в 22 ініціативах та 82 заходах.

Заходи перших чотирьох стратегічних цілей НСФРГ спрямовані на підвищення фінансової грамотності різних цільових груп:

Ціль 1. “Якісна базова фінансова освіта” – діти, молодь та освітяни;

Ціль 2. “Відповідальне фінансове життя” – широкі верстви дорослого населення;

Ціль 3. “Фінансово обізнані підприємці” – підприємці-початківці, представники мікробізнесу;

Ціль 4. “Просунута цифрова фінансова грамотність” – усі вище згадані цільові групи.

У межах цілі 5 “Сприятлива екосистема для розвитку фінансової грамотності” заплановано налагодження, посилення співпраці на національному та міжнародному рівнях з метою подальшої максимізації охоплення просвітницькими заходами різних цільових груп.

Для проведення ефективної інформаційно-роз’яснювальної роботи у сфері покращення фінансової грамотності важлива сегментація цільових груп (цільових аудиторій). На базі цієї сегментації можна визначити перелік навчальних, інформаційних матеріалів, заходів та каналів комунікації, через які найкраще здійснювати інформування обраної цільової групи (табл. 2, 3).

Діти та молодь – це ключова цільова група НСРФГ. На виконання стратегічної цілі 1 “Якісна базова фінансова освіта” запланована найбільша кількість заходів у дорожній карті НСРФГ (28 заходів) [12]. Дуже важливо, щоб здобуття знань та розвиток фінансових навичок у дітей та молоді розпочалися якомога раніше. Це те, що стане в нагоді протягом усього дорослого життя, допоможе стати фінансово незалежними від батьків та сприятиме зміцненню фінансової стійкості та покращенню фінансового добробуту.

Найпоширеніший канал комунікації для підвищення фінансової грамотності дітей та молоді – заклади освіти, а найефективніші заходи – спеціалізовані навчальні предмети (табл. 2).

Згідно статті 12 Закону України “Про освіту” підприємливість та фінансова грамотність – одна з одинадцяти ключових компетентностей, що набуваються учнями при здобутті повної загальної середньої освіти [16]. Це означає, що знання й навички у сфері фінансової грамотності можуть набуватися учнями не лише в межах опанування окремого предмету, а є обов’язковими до інтеграції в інші навчальні предмети через наскрізні лінії.

**Таблиця 2. Види просвітницьких заходів та канали комунікації
для дітей та молоді**

Цільові групи	Навчальні матеріали та заходи	Канали комунікації
Діти дошкільного та молодшого шкільного віку (5–10 років)	Дитяча література (просвітницька, художня), навчальні ігри, мультфільми, короткі роз'яснювальні відеоролики, дитячі передачі, позакласні заходи, освітні кампанії	Заклади дошкільної та початкової шкільної освіти, спеціалізовані сайти, телебачення
Середня та старша школа (10–18 років)	Спеціалізовані курси з вивчення основ фінансової грамотності у школі, або наскрізне вивчення в межах інших дисциплін, освітні кампанії, вікторини та конкурси, література (навчальна та художня), екскурсії до Музею грошей, мотиваційні зустрічі з лідерами думок, успішними підприємцями	Заклади середньої та старшої шкільної освіти, спеціалізовані веб-сайти, тематичні сторінки у соціальних мережах, телебачення, радіо
Студенти закладів професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти (15–24 роки)	Спеціалізовані курси з вивчення основ фінансової грамотності або наскрізне вивчення в межах інших дисциплін освітні кампанії, вікторини та конкурси, література (навчальна та художня), екскурсії до Музею грошей, мотиваційні зустрічі з лідерами думок, успішними підприємцями	Заклади професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, спеціалізовані веб-сайти, тематичні сторінки у соціальних мережах, телебачення, радіо, подкасти

Джерело: Складено на основі [9; 12; 17; 21; 22; 23].

Також учні 5-9 класів вивчають інтегрований курс “Здоров’я, безпека, добробут”, у межах якого передбачено здобуття знань та практичних навичок у тому числі з фінансової грамотності та підприємництва. З вересня 2025 року запроваджено вивчення обов’язкової дисципліни “Підприємництво і фінансова грамотність” у 8-х класах, які навчаються за програмою Нової української школи (далі – НУШ), а з вересня 2026 року цей курс буде вивчатися й у 9-х класах всіх шкіл України [15].

Для підвищення фінансової грамотності дорослого населення найкраще підходять короткострокові курси, короткі змістовні інформаційні повідомлення, роздатковий матеріал, що варто поширювати через канали комунікації, до яких мають доступ багато людей (відділення банків,

супермаркети, центри зайнятості, управління соціального захисту населення громадян, Пенсійного фонду України, медичні заклади, соціальні мережі, телебачення, радіо тощо) (табл. 3).

Таблиця 3. Види просвітницьких заходів та канали комунікації для дорослого населення

Цільові групи	Навчальні матеріали та заходи	Канали комунікації
Доросле населення		
Наймані працівники Населення деокупованих територій Внутрішньо переміщені особи	Курси з фінансової грамотності (від роботодавця та на платформах масових онлайн-курсів / МООС), очні тренінги, роздатковий матеріал (ліфлети), просвітницька література, короткі роз'яснювальні відеоролики, інформаційні кампанії	Спеціалізовані веб-сайти, платформи МООС, громадський транспорт, відділення банків, супермаркети, центри зайнятості, управління соцзахисту (монітори для відеороликів, дошки для постерів, аудіо повідомлення), телебачення, радіо, соціальні мережі
Військовослужбовці, ветерани	Курси з фінансової грамотності, очні тренінги, роздатковий матеріал (ліфлети), просвітницька література, короткі роз'яснювальні відеоролики, інформаційні кампанії	Спеціалізовані веб-сайти, платформи МООС, громадський транспорт, відділення банків, супермаркети, ТЦК та СП, ветеранські хаби, медичні заклади, управління соцзахисту, центри зайнятості (монітори для відеороликів, дошки для постерів, аудіо повідомлення), телебачення, радіо, подкасти, соціальні мережі
Люди старшого віку	Очні зустрічі, тренінги, просвітницька література	Громадський транспорт, відділення банків, супермаркети, відділи обслуговування громадян Пенсійного фонду України, медичні заклади (монітори для відеороликів, дошки для постерів, аудіо повідомлення), університети "третього віку", телебачення, радіо, соціальні мережі
Підприємці		
Підприємці-початківці Фізичні особи-підприємці – представники мікробізнесу	Курси з фінансової грамотності, очні тренінги, роздатковий матеріал (ліфлети), просвітницька література, короткі роз'яснювальні відеоролики, спеціалізовані передачі на телебаченні, радіо, соцмережах, мотиваційні зустрічі з відомими підприємцями	Спеціалізовані веб-сайти, платформи МООС, центри зайнятості, об'єднання підприємців, бізнес-асоціації, відділення банків (монітори для відеороликів, дошки для оголошень, роздаткового матеріалу), соцмережі

Продовження таблиці 3.

Цільові групи	Навчальні матеріали та заходи	Канали комунікації
Освітня		
Педагогічні працівники закладів освіти	Курси підвищення кваліфікації, підручники, робочі зошити, навчально-методична література з викладання фінансової грамотності різним віковим групам слухачів	Інститути післядипломної педагогічної освіти та інші установи, що проводять курси з підвищення кваліфікації для вчителів, спеціалізовані веб-сайти з бібліотекою навчальних матеріалів
Тренери з фінансової грамотності (співробітники фінансових установ, соціальні працівники місцевих громад, представники громадських об'єднань)	Онлайн-курси з фінансової грамотності (на платформах масових онлайн-курсів / МООС), тренінги для тренерів, спеціалізована література	Тренінгові центри, спеціалізовані веб-сайти з бібліотекою навчальних матеріалів, платформи МООС

Джерело: Складено на основі [9; 12; 17; 20; 21; 22; 23].

З метою розроблення якісних освітніх продуктів в Україні були розроблені й затверджені Рамка фінансових компетентностей дітей та молоді України [18] та Рамка фінансових компетентностей дорослого населення України [19]. Ці документи містять перелік вимог до фінансових знань, навичок, особливостей ставлення та поведінки різних груп населення при управлінні особистими фінансами, ухваленні фінансових рішень та споживанні фінансових послуг.

Як видно в табл. 2, 3 одним з найпоширеніших видів заходів з підвищення фінансової грамотності населення, що використовуються, як у міжнародній, так і в українській практиці, є освітньо-інформаційні кампанії.

Освітньо-інформаційна кампанія – це комплекс комунікаційних, освітніх та організаційних заходів, що має на меті підвищення рівня знань або надання необхідних навичок у певних сферах. Часто такі кампанії є інструментом, завдяки якому установи-організатори намагаються змінити поведінкові моделі обраних цільових аудиторій. До характеристик освітньо-інформаційних кампаній можна віднести системність, структурованість, націленість на результат, орієнтація на певні цільові групи, а також використання різноманітних комунікаційних каналів.

Як і в будь-якій комунікаційній роботі, проведення освітньо-інформаційних кампаній насамперед передбачає визначення трьох ключових компонентів: цільової аудиторії, ключових повідомлень та каналів поширення необхідної інформації.

Найперше визначаються саме параметри цільових аудиторій, відповідно до характеристик яких формуються два наступні фактори: повідомлення, які будуть зрозумілі та переконливі для певної групи людей, а також канали, через які обрані аудиторії звикли отримувати інформацію.

Як показує практика, диференційований підхід дозволяє краще надати необхідний обсяг інформації та змінити поведінкові моделі.

Найбільш розповсюдженими підходами до проведення освітньо-інформаційної кампанії, спрямованої на покращення рівня фінансової грамотності, є проведення заходів в онлайн форматі та очні заходи за безпосередньої участі представників цільових аудиторій. Обидва підходи мають свої переваги та недоліки. Безперечною перевагою застосування онлайн програм навчання є найширше охоплення визначених груп населення. Такі інструменти як створення спеціалізованих веб-сайтів (лендінгів), проведення онлайн конкурсів та вікторин, а також онлайн вебінари можуть охопити тисячі учасників і таким чином суттєво вплинути на загальний рівень фінансової грамотності населення України.

Наразі в Україні функціонують декілька сайтів, спрямованих на покращення фінансової грамотності українців, основними серед них є: сайт Центру фінансових знань “Талан” (НБУ, цільова група – освітяни, діти, молодь, батьки) [23], сайт “Таразд” (НБУ, усі цільові групи) [21], сайт “Внесок” (НКЦПФР, цільова група – доросле населення) [20], мікросайт “Путівник по заощадженням” (ФГВФО, усі цільові групи) [17] та сайт “Дія.Бізнес” (ОРПЕ, цільова група – підприємці) [22].

Попри велике різноманіття онлайн-матеріалів для підвищення фінансової грамотності, проведення очних заходів та безпосереднє спілкування дозволяють застосовувати більш ефективні інструменти

переконування, вести безпосередній діалог із представниками обраних ключових аудиторій, зокрема у форматі дискусій.

Саме на проведення очних заходів із просування фінансової грамотності був спрямований проєкт Національного банку України “Дні фінансової обізнаності” (починаючи з 2019 року – “Економічний експрес”). Проєкт охоплював різноманітні цільові аудиторії: учнів та вчителів старшої школи, студентів та викладачів університетів, представників регіональних медіа та місцевого бізнесу.

Важливо, що проєкт “Економічний експрес” був спрямований на роботу з цільовими групами в різних регіонах України. Адже, як свідчить статистика, існує кореляція між розміром населеного пункту і рівнем фінансової грамотності, який притаманний його населенню [7; 29; 30].

У 2019-2020 роках, перед запровадженням карантину, пов’язаного з пандемією COVID-19, просвітницькі заходи в межах проєкту були проведені в 10 містах України: Вінниці, Дніпрі, Житомирі, Львові, Одесі, Тернополі, Харкові, Херсоні, Черкасах та Чернівцях. Проєкт охопив більше 5 тисяч слухачів. Під час заходів в межах програми “Економічний експрес” обговорювались такі питання:

- основні напрями діяльності НБУ, особливості забезпечення Національним банком цінової та фінансової стабільності;
- особливості функціонування валютного ринку та заходи з валютної лібералізації;
- особливості роботи платіжного ринку, основи особистої безпеки при здійсненні розрахунків в інтернеті;
- результати дослідження рівня фінансової грамотності населення України.

Серед інших прикладів успішних освітньо-інформаційних кампаній можна відмітити наступні, найбільші за охопленням цільових аудиторій:

- Всесвітній тиждень грошей (англ. Global Money Week, GMW) — це щорічна міжнародна освітня кампанія, яку на глобальному рівні координує ММФО ОЕСР, а в Україні – Національний банк України. У 2025 році у заходах GMW в Україні взяли участь майже 230 тисяч дітей та молоді (удвічі більше, ніж у 2024 році), долучилося понад 3 500 закладів освіти з усіх регіонів України, 11 тисяч педагогів підтримали кампанію у своїх закладах освіти [3].

- #ШахрайГудбай — це всеукраїнська інформаційна кампанія, спрямована на боротьбу з шахрайством у сфері платіжних послуг. Від початку повномасштабного вторгнення росії в Україну зросли прояви кібершахрайства та кіберзлочинності. Зокрема, зросла загальна сума збитків від незаконних дій та шахрайських операцій з використанням платіжних карток: за 2024 рік порівняно з 2023 роком цей показник збільшився більш ніж на третину (37%) – до загальної суми 1,1 млрд гривень [25].

Організаторами інформаційної кампанії #ШахрайГудбай є НБУ, Департамент кіберполіції Національної поліції України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України (далі – Держспецзв'язку). Загалом в кампанії #ШахрайГудбай беруть участь близько 80 партнерів – це банки, платіжні системи, мобільні оператори, мережі магазинів, АЗС, ТРЦ, громадські організації, асоціації, інтернет-провайдери, радіостанції, комунальні підприємстві, компанії з управління базами даних, розробники антивірусного програмного забезпечення, державні установи. Під час проведення цієї кампанії поширюються просвітницькі матеріали, що допомагають населенню підвищити обізнаність щодо безпеки безготівкових розрахунків, навчитись розпізнавати сучасні шахрайські схеми, зменшити ризик втрати грошей через соціальну інженерію.

- #КібербезпекаФінансів — це всеукраїнська інформаційна кампанія НБУ, Департаменту кіберполіції Національної поліції України та Держспецзв'язку, спрямована на підвищення рівня кіберобізнаності громадян

та захист їхніх фінансових даних у цифровому середовищі. Мета ініціативи — навчити українців захищати свої фінансові дані, оскільки війна значно збільшила рівень кібершахрайства і кіберзлочинності. У 2024 році ця кампанія проводилась з травня по грудень, охоплення – більше 39 млн повідомлень [9].

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Проведене дослідження показало, що в Україні із прийняттям Національної стратегії розвитку фінансової грамотності до 2030 року запроваджений системний підхід до підвищення фінансової обізнаності населення. Це відповідає найкращим міжнародним практикам, зокрема Рекомендаціям Ради ОЕСР.

Важливо, що заходами з поглиблення фінансових знань та розвитку фінансових навичок охоплені різні цільові групи населення (діти та молодь, освітяни, широкі верстви дорослого населення, підприємці-початківці), проводяться масштабні освітні та інформаційні кампанії, що забезпечують велике покриття. Вивчення основ фінансової грамотності інтегровано в освітній процес через обов'язковий курс “Підприємництво і фінансова грамотність” у 8-9 класах НУШ та як наскрізна лінія в межах опанування інших дисциплін.

У подальшому варто приділити увагу дослідженню ефективності освітніх ініціатив та навчальних програм з підвищення фінансової грамотності різних цільових груп. Отримані результати можна буде використати при оновленні Національної стратегії розвитку фінансової грамотності до 2030 року, а також з метою актуалізації існуючих освітніх програм, забезпечення їх максимальної відповідності потребам цільових груп.

Література

1. Ansar S., Klapper L., Singer D. The importance of financial education for the effective use of formal financial services. *Journal of Financial Literacy and*

Wellbeing. 2023. 1. P. 28–46. URL: <https://doi.org/10.1017/flw.2023.5> (date of access: 20.02.2026).

2. Frisanchio V. Spillover effects of financial education: The impact of school-based programs on parents. *Journal of Financial Literacy and Wellbeing*. 2023. 1. P. 138–153. URL: <https://doi.org/10.1017/flw.2023.2> (date of access: 20.02.2026).

3. Global Money Week 2025 об'єднав понад 240 тисяч учасників серед освітян, дітей та молоді. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/global-money-week-2025-obyednav-ponad-240-tisyach-uchasnikov-sered-osvityan-ditey-ta-molodi> (дата звернення: 21.02.2026).

4. Lusardi A., Messy F-A. The importance of financial literacy and its impact on financial wellbeing. *Journal of Financial Literacy and Wellbeing*. 2023. 1(1). P. 1-11. URL: <https://doi.org/10.1017/flw.2023.8> (date of access: 20.02.2026).

5. Lusardi A., Mitchell O. S. The Importance of Financial Literacy: Opening a New Field. *Journal of Economic Perspectives*. 2023. 37 (4). P. 137–54. URL: <https://doi.org/10.1257/jep.37.4.137> (date of access: 20.02.2026).

6. OECD Council Recommendation on Financial Literacy (OECD/LEGAL/0461). *OECD*. URL: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0461> (date of access: 10.02.2026).

7. OECD/INFE 2023 International Survey of Adult Financial Literacy. *OECD*. URL: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-infe-2023-international-survey-of-adult-financial-literacy_56003a32-en.html (date of access: 20.02.2026).

8. Бачення Національного банку Стратегії фінансової грамотності, *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-finansovoyi-gramotnosti> (дата звернення: 10.02.2026).

9. Звіт за 2024 рік про реалізацію Національної стратегії розвитку фінансової грамотності до 2030 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-za-2024-rik-pro-realizatsiyu-natsionalnoyi-strategiyi-rozvitku-finansovoyi-gramotnosti-do-2030-roku> (дата звернення: 17.02.2026)

10. Кізима Т., Маслій В., Охотницький М. Фінансова грамотність, заощадження та інвестиційна діяльність домогосподарств: аналіз тенденцій. *Економічний аналіз*. 2025. 35 (2), С. 177-190. URL: DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2025.02.177> (дата звернення: 18.02.2026).

11. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/files/zxqexgFMKSQoTGD> (дата звернення: 11.02.2026).

12. Національна стратегія розвитку фінансової грамотності до 2030 року. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalna-strategiya-rozvitku-finansovoyi-gramotnosti-v-ukrayini-do-2030-roku> (дата звернення: 10.02.2026).

13. Оцінка фінансової грамотності українців. Червень 2025. *Info Sapiens*. URL: https://womenua.today/wp-content/uploads/Report_2.07_fin.pdf (дата звернення: 20.02.2026).

14. Приказюк Н., Ходаківська Ю. Цифрова фінансова грамотність: компоненти та методи підвищення. *Innovation and Sustainability*. 2023. № 2. С. 31–37. URL: <https://doi.org/10.31649/ins.2023.2.31.37> (дата звернення: 20.02.2026).

15. Про затвердження типової освітньої програми для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 19 лютого 2021 року № 235. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0235729-21#Text> (дата звернення: 20.02.2026).

16. Про освіту: Закон України від 05 вересня 2017 року № 2145-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 20.02.2026).

17. Путівник по заощадженнях. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. URL: <https://savingsday.fg.gov.ua/> (дата звернення: 18.02.2026).

18. Рамка фінансових компетентностей дітей та молоді України / ФГВФО, НБУ, МОН, НКЦПФР. URL: <https://talan.bank.gov.ua/uploads/files/ramka-finansovikh-kompetetnostei-ditei-ta-molodi-ukrayini.pdf> (дата звернення: 17.02.2026).

19. Рамка фінансових компетентностей дорослого населення України. *ФГВФО, НБУ, НКЦПФР.* URL: https://talan.bank.gov.ua/uploads/files/Ukraine_Financial_Competence_Framework_Adults.pdf (дата звернення: 11.02.2026).

20. Сайт “Внесок”. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://vnesok.nssmc.gov.ua/> (дата звернення: 20.02.2026).

21. Сайт “Таразд”. *Національний банк України.* URL: <https://harazd.bank.gov.ua/> (дата звернення: 21.02.2026).

22. Сайт “Дія.Бізнес”. Офіс з розвитку підприємництва та експорту. URL: <https://business.diia.gov.ua/> (дата звернення: 21.02.2026).

23. Сайт Центру фінансових знань “ТАЛАН”. *Національний банк України.* URL: <https://talan.bank.gov.ua/> (дата звернення: 20.02.2026).

24. Смовженко Т. С., Кузнєцова А. Я. Фінансова грамотність населення та її вплив на економіку України. *Регіональна економіка.* 2013. № 2 (68). С. 34–42.

25. Стартує Всеукраїнська інформаційна кампанія з платіжної безпеки #ШахрайГудбай. *Національний банк України.* URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/startuye-vseukrayinska-informatsiyna-kampaniya-z-platijnoyi-bezpeki-shahraygudbay> (дата звернення: 19.02.2026).

26. Стратегія Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-natsionalnogo-banku-ukrayini#> (дата звернення: 19.02.2026).

27. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року (припинена у 2023 році). URL: <https://bank.gov.ua/ua/files/vCtfACbXokFnRhX> (дата звернення: 19.02.2026).

28. Стратегія розвитку фінансового сектору України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-rozvitku-finansovogo-sektoru-ukrayini> (дата звернення: 19.02.2026).

29. Фінансова грамотність, фінансова інклюзія та фінансовий добробут в Україні у 2021: звіт за результатами дослідження. *Проект USAID “Трансформація фінансового сектору”.* URL:

https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Research_Financial_Literacy_Inclusion_Welfare_2021.pdf?v=4 (дата звернення: 20.02.2026).

30. Фінансова грамотність, фінансова інклюзія та фінансовий добробут в Україні. Червень 2019 року. *Проект USAID “Трансформація фінансового сектору”*. URL: https://talan.bank.gov.ua/uploads/files/Financial-Literacy-Survey-Report_June2019_ua.pdf (дата звернення: 20.02.2026).

References

1. Ansar, S. Klapper, L. and Singer, D. (2023), “The importance of financial education for the effective use of formal financial services”, *Journal of Financial Literacy and Wellbeing*, vol. 1, pp. 28–46.

2. Frisanchi, V. (2023), “Spillover effects of financial education: The impact of school-based programs on parents”, *Journal of Financial Literacy and Wellbeing*, vol. 1, pp. 138–153.

3. National Bank of Ukraine (2025), “Global Money Week 2025 brought together more than 240,000 participants, including educators, children, and youth”, available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/global-money-week-2025-obyednav-ponad-240-tisyach-uchasnykiv-sered-osvityan-ditey-ta-molodi> (Accessed 21 February 2026).

4. Lusardi, A. and Messy, F-A. (2023), “The importance of financial literacy and its impact on financial wellbeing”, *Journal of Financial Literacy and Wellbeing*, vol. 1(1), pp. 1–11.

5. Lusardi, A. and Mitchell, O.S (2023), “The Importance of Financial Literacy: Opening a New Field”, *Journal of Economic Perspectives*, vol. 37 (4), pp. 137–54.

6. Organisation for Economic Co-operation and Development (2020), “OECD Council Recommendation on Financial Literacy (OECD/LEGAL/0461)”, available at: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0461> (Accessed 10 February 2026).

7. Organisation for Economic Co-operation and Development (2023), “OECD/INFE 2023 International Survey of Adult Financial Literacy”, available at:

https://www.oecd.org/en/publications/oecd-infe-2023-international-survey-of-adult-financial-literacy_56003a32-en.html (Accessed 20 February 2026).

8. National Bank of Ukraine (2019), “The National Bank’s Vision of the Financial Literacy Strategy”, available at: <https://bank.gov.ua/en/news/all/strategiya-finansovoyi-gramotnosti> (Accessed 10 February 2026).

9. National Bank of Ukraine (2025), “Report for 2024 on the Implementation of the National Strategy for the Development of Financial Literacy until 2030”, available at: <https://bank.gov.ua/en/news/all/zvit-za-2024-rik-pro-realizatsiyu-natsionalnoyi-strategiyi-rozvitku-finansovoyi-gramotnosti-do-2030-roku> (Accessed 10 February 2026).

10. Kizyma, T. Masliy, V. and Okhotnytskyi, M. (2025), “Financial Literacy, Savings, and Investment Activities of Households: An Analysis of Trends”, *Economic Analysis*, vol. 35 (2), pp. 177-190.

11. National Bank of Ukraine (2018), “Comprehensive Program for the Development of Ukraine’s Financial Sector until 2020”, available at: <https://bank.gov.ua/ua/files/zxqexgFMKSQoTGD> (Accessed 11 February 2026).

12. National Bank of Ukraine (2018), “National Strategy for the Development of Financial Literacy until 2030”, available at: <https://bank.gov.ua/en/news/all/natsionalna-strategiya-rozvitku-finansovoyi-gramotnosti-v-ukrayini-do-2030-roku> (Accessed 11 February 2026).

13. Info Sapience (2025), “Assessment of the Financial Literacy of Ukrainians”, available at: https://womenua.today/wp-content/uploads/Report_2.07_fin.pdf (Accessed 20 February 2026).

14. Prykaziuk, N. and Khodakivska, Yu. (2023), “Digital Financial Literacy: Components and Methods of Enhancement”, *Innovation and Sustainability*, vol. 2, pp. 31–37.

15. Ministry of Education and Science of Ukraine (2021), Order “On approval of the standard educational program for grades 5–9 of general secondary education institutions”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0235729-21#Text> (Accessed 20 February 2026).

16. The Verkhovna Rada of Ukraine (2017), The Law of Ukraine “On Education”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (Accessed 20 February 2026).

17. Deposit Guarantee Fund (2026), “Savings Guide”, available at: <https://savingsday.fg.gov.ua/> (Accessed 18 February 2026).

18. Deposit Guarantee Fund, National Bank of Ukraine, Ministry of Education and Science of Ukraine and National Securities and Stock Market Commission (2024), “Framework of Financial Competencies for Children and Youth of Ukraine”, available at: <https://talan.bank.gov.ua/uploads/files/ramka-finansovikh-kompetetnostei-ditei-ta-molodi-ukrayini.pdf> (Accessed 17 February 2026).

19. Deposit Guarantee Fund, National Bank of Ukraine and National Securities and Stock Market Commission (2022), “Framework of Financial Competencies for the Adult Population of Ukraine”, available at: https://talan.bank.gov.ua/uploads/files/Ukraine_Financial_Competence_Framework_Adults.pdf (Accessed 11 February 2026).

20. National Securities and Stock Market Commission (2026), “Website Vnesok”, available at: <https://vnesok.nssmc.gov.ua/> (Accessed 20 February 2026).

21. National Bank of Ukraine (2026), “Website Harazd”, available at: <https://harazd.bank.gov.ua/> (Accessed 21 February 2026).

22. Entrepreneurship and Export Promotion Office (2026), “Website Diia.Business”, available at: <https://business.diia.gov.ua/> (Accessed 21 February 2026).

23. National Bank of Ukraine (2026), “Website of the Financial Knowledge Center TALAN”, available at: <https://talan.bank.gov.ua/> (Accessed 20 February 2026).

24. Smovzhenko, T.S. and Kuznietsova, A.Ya. (2013), “Financial Literacy of the Population and Its Impact on the Economy of Ukraine”, *Regional Economy*, vol. 2 (68), pp. 34–42.

25. National Bank of Ukraine (2025), “The nationwide information campaign on payment security #FraudGoodbye is launching”, available at:

<https://bank.gov.ua/ua/news/all/startuye-vseukrayinska-informatsiyna-kampaniya-z-platijnoyi-bezpeki-shahraygudbay> (Accessed 19 February 2026).

26. National Bank of Ukraine (2025), “Strategy of the National Bank of Ukraine”, available at: <https://bank.gov.ua/en/news/all/strategiya-natsionalnogo-banku-ukrayini> (Accessed 19 February 2026).

27. National Bank of Ukraine (2019), “Strategy for the Development of Ukraine’s Financial Sector until 2025 (terminated in 2023)”, available at: <https://bank.gov.ua/ua/files/vCtfACbXokFnRhX> (Accessed 19 February 2026).

28. National Bank of Ukraine (2025), “Strategy for the Development of Ukraine’s Financial Sector”, available at: <https://bank.gov.ua/en/news/all/strategiya-rozvitku-finansovogo-sektoru-ukrayini> (Accessed 19 February 2026).

29. USAID Financial Sector Transformation Project (2021), “Financial Literacy, Financial Inclusion, and Financial Well-Being in Ukraine in 2021: Report on the Results of the Research”, available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Research_Financial_Literacy_Inclusion_Welfare_2021_en.pdf?v=16 (Accessed 20 February 2026).

30. USAID Financial Sector Transformation Project (2019), “Financial Literacy, Financial Inclusion, and Financial Well-Being in Ukraine”, available at: https://talan.bank.gov.ua/uploads/files/Financial-Literacy-Survey-Report_June2019_ua.pdf (Accessed 20 February 2026).

Отримано редакцією журналу / Received: 12.03.26

Прорецензовано / Revised: 16.03.26

Схвалено до друку / Accepted: 20.03.26